

GERANAINIŲ ŠV. MIKALOJAUS BAŽNYČIA

Ankstyvoji Geranainių istorija susijusi su Goštautų gimine. XV a. Goštautai buvo viena galingiausių ir įtakingiausių LDK didikų giminių. Vilniaus vaivada ir LDK kancleris Albrechtas Goštautas – ne tik garsiausias giminės atstovas, bet ir vienas žymiausių XVI a. I pusės politikos veikėjų LDK. Kaip tik jis pasitarnavo, kad Geranainys tapo žinomi ir svarbūs kaip istorinis kultūrinis paminklas – XVI a. I pusėje miestelyje pastatė pilį ir fundavo bažnyčią.

Rašytiniuose šaltiniuose Geranainys XV-XVI a. minimi kaip Mūriniai Geranainys arba Goštautų Geranainys, kad būtų skiriami nuo Manvydų Geranainių (dabar – Subotniki, balt. *Суботнікі*) ir Senųjų Geranainių (dabar – Zygmunciški, balt. *Зыгмунцішкі*). 1433 m. Žygimantas Kęstutaitis Jonui Goštautui padovanojo Geranainis kartu su Dieveniškėmis, Medininkais, Tikocinu. 1493 m. Ldk Aleksandras išdavė privilegiją, patvirtinančią Geranainių nuosavybę tuometiniam LDK kancleriui ir Vilniaus vaivada Albrechtui Goštautui. XVI a. vid., mirus Stanislovui Goštautui (1542), paskutiniam Goštautų giminės vyriškos linijos atstovui, Geranainys grįžo į Ldk rankas, tapo valstybiniu dvaru - priklausė Žygimantui Senajam, dar vėliau Žygimantui Augustui, Sapiegoms, Kiškoms. XVII a. Geranainys priklausė Pacams. Karo su maskvėnais (1654-1667) metu pilis buvo apgriauta. Greičiausiai buvo suremontuota, nes 1670 m. Pacas Geranainis (su kitais palivarkais) skyrė valstybinės artilerijos išlaikymui. Po trečiojo ATR padalijimo (1795) Geranainys atiteko Jakaterinos II favoritui kancleriui Aleksandrui Bezborodkai, kuris greitai juos pardavė. XIX a. Geranainys keliavo iš rankų į rankas. Magdeburgo teisės miestelis gavo 1748 m., dar kartą Magdeburgo teisė patvirtinta 1792 m. ir suteiktas herbas.

Geranainių pilis (XV a. pab. – XVI a. pr.) – unikalus LDK fortifikacinės architektūros paminklas, ankstyvosios bastioninės architektūros pavyzdys, kuriame apjungti gotikinės (viduramžių) ir bastioninės fortifikacinės architektūros principai – tai pereinamojo tipo nuo aptvarinių prie bastioninių pilių statinys. Specialistai Geranainių pilį vertina kaip vieną moderniausių XVI a. pradžios fortifikacinės architektūros pavyzdžių LDK.

Visą kompleksą sudarė pilis – gynybinis-rezidencinis kvadratinio plano su keturiais bokštais kampuose pastatas, pilies aikštelę supantis griovys, pylimas su įtvirtinimais, pylimą supanti fosa ir Šv. Mikalojaus bažnyčia.

Geranainių pilis S. Pryščeпа piešinyje

Mūrinė pilis pastatyta aikštelėje, supiltoje iš žemės, iškastos iš ją supančio griovio. Pilies pastato būta kvadratinio plano (27 x 27 m) su keturiais apvalaus plano bokštais (8 m diametro) kampuose. Pilies sienos ir bokštai pastatyti vienu metu, tai liudija vienodas sienų ir bokštų pamatas (1 m gylio), vienodos sienų ir bokštų statybinės medžiagos. Statyta daugiausia iš lauko riedulių, plytos naudotos apdailos ir sudėtingesniems elementams atlikti. Naudotas gotikinis plytų rišimo

būdas, kiautinė mūrijimo konstrukcija. XVI a. pabaigoje prie pietinės pilies sienos iš kiemo pusės buvo pristatytas mūrinis rūmų pastatas. Žinoma, kad dar 1565 m. rūmų pastatas buvęs medinis. Vėliau pastatyti mūriniai rūmai buvo 2 aukštų, abiejuose aukštuose turėjo po kelis kambarius ir didelę salę. Visi 12 langų buvo į kiemo pusę.

Geranainių pilis buvo pradėta statyti, kuomet karyboje augo artilerijos reikšmė. Pasikliauti tik pilies sienų storiu jau nebuvo saugu. Pagrindinę gynybinę funkciją atliko pilį ir griovį supęs apie 10 m aukščio, 15 m pločio apatinėje dalyje ir 700 m ilgio išstęsto kvadrato su suapvalintais kampais plano pylimas. Apie 80 m nuo pilies mūrų nutolęs pylimas buvo sulig pilies mūrais aukščio ir saugojo juos nuo tiesioginio patrankų apšaudymo apgulties metu. Pylimas iš vidinės pusės buvo sutvirtintas 1,25 m storio ir 4,5 m aukščio mūrine siena. Sienos neleido žemės pylimui šliaužti į pilies vidinį kiemą, na o apgulties metu kariai drąsiau jautėsi, kuomet juos saugojo dar ir mūras. Pylimo kampuose atraminė siena perėjo į septyniabriaunius dviejų aukštų bokštus-randelius (pastatytus tuo pačiu metu, kaip atraminė siena). Pirmasis aukštas (apie 4,5 m aukščio) visas buvo įleistas į pylimą, jame greičiausia buvo saugomos maisto ir amunicijos atsargos. Antrasis aukštas prasidėjo ties pylimo viršumi ir priminė septyniabriauinį mūrinį bastioną, kurio sienų perimetras siekė apie 25 metrus. Antrame aukšte galėjo stovėti kelios patrankos ar įsitvirtinti kelios dešimtys pilies gynėjų. Pylimą supanti fosa pavasarį tirpstant sniegui ir rudenį lyjant prisipildydavo vandens. Įvažiavimo vartai buvo įrengti pietvakarinio randelio pirmame aukšte. Link jų per griovį vedė medinis tiltas. Tikėtina, kad dalis jo buvo pakeliama. 1529 m. pastatytai Šv. Mikalojaus bažnyčiai vieta parinkta neatsitiktinai. Bažnyčia ir ją supusi mūrinė siena buvo sudėtinė pilies gynybinės sistemos dalis. Bažnyčia buvo pastatyta greta gynybinio griovio, priešais pilies vartus ir buvo papildoma kliūtis kelyje į pilį.

Geranainių Šv. Mikalojaus bažnyčia ir pilies liekanos XIX a. II p. N.Ordos piešinys

Pilies mūrai buvo beveik visiškai išardyti XIX a., statybinės medžiagos naudotos netoliese esančio Lipniškių miestelio statybose. Šiandien iš kadaise itin modernios pilies išliko tik atskiri fragmentai (kai kurie iki 4 m aukščio), netgi mūrų likučius gana sunku surasti. Visa pilies teritorija dabar apaugusi medžiais ir krūmais. Sovietų laikais buvo užsimota pilies teritorijoje įrengti parką, tačiau planas nebuvo realizuotas. Dabar piliavietė apleista ir netvarkoma.

Geranainių pilies liekanos šiandien (*Radzima.org*)

Geranainys sietini ir su garsiąja Barbaros Radvilaitės ir Ldk Žygimanto Augusto meilės istorija. 1538 m. Barbora Radvilaitė ištekėjo už Alberto Goštauto sūnaus Naugarduko vaivados Stanislovo Goštauto (paskutiniojo giminės vyriškos lyties atstovo). Po vyro mirties (1542) Barbora kurį laiką gyveno Geranainių pilyje arba Vilniuje, motinos namuose. Manoma, kad 1543 m. spalį Ldk Žygimantas Augustas lankėsi Geranainių pilyje, kur ir prasidėjo slapta jų meilės istorija.

1576 m. Geranainyse įvyko keletas šlėktos ir magnatų seimų, kuriuose buvo svarstoma LLV karaliaus kandidatūros klausimai. 1670 m. LDK etmonas Mykolas Pacas Geranainių ir Lipniškių (miestelis greta) seniūnijas (kartu su kai kuriais palivarkais ir rūmais Antakalnyje prie Vilniaus) skyrė LDK artillerijos ir Vilniaus arsenalui išlaikyti. Pajamos iš Geranainių dvaro LDK artillerijos išlaikymui buvo skiriamos iki pat XVIII a. pabaigos. 1687 m. Geranainių pilis buvo stipriai sugriauta, tačiau dar 1765 m. joje tebeveikė parako dirbtuvės su šešiomis piestomis salietrai, iš kurios buvo gaminas parakas, grūsti. 1708 m. pilyje buvo apsistojęs karalius Stanislovas Leščinskis su švedų kariuomenės būriu.

Šv. Mikalojaus katalikų bažnyčia 1529 m. fundavo Geranainių savininkas, pilies statytojas Albrechtas Goštautas. Bažnyčia buvo sudedamoji pilies fortifikacinių įrenginių dalis ir papildoma kliūtis prieš pilies vartus. Bažnyčia buvo nedidelis gotikinis vienanavis su penkiabriaune apside sakralinis pastatas, greičiausia turėjo fortifikacinės architektūros elementų. Pastatas po gaisro 1779 m. atstatytas baroko stiliumi Jono Probačo lėšomis. XIX a. II pusėje prie bažnyčios pristatyta zakristija, koplyčia, prieangis.

Geranainių Šv. Mikalojaus bažnyčia (*Глобус Беларусі, Radzima.org*)

Bažnyčia niekuomet nebuvo uždaryta ir veikė nepaisant besikeitusios valdžios. Dabar bažnyčios architektūroje galima išvystyti gotikos elementus (erdvė, penkiabriaunė apsidė). Barokinė statyba nėra išpūdinga, pagrindinis ir du šoniniai altoriai įrengti klasicizmo stiliumi, išlikęs vėlyvojo baroko vargonų prospektas ir choras, sienos tapytos neobaroko stiliumi (1934).

Bažnyčios pagrindinis altorius ir vargonai (*Radzima.org*)

Taip pat žr.:

- Геранены // *Глобус Беларусі* (<http://www.globus.tut.by/geraneny/index.htm>)
- м. Геранёны // *Radzima.org* (http://www.radzima.org/pub/miesta.php?lang=by&miesta_id1=hriuhera)
- Gieranion dzieje sławne // *Tygodnik Wileńszczyzny* (<http://www.tygodnik.lt/200340/bliska2.html>)
- Геранены // [*Geranainių svetainė*] (<http://geraneny.narod.ru/>)